

"Pre kiše", film za ratne sezone

LEGENDA O NEPOTREBNOJ SMRTI

"Before The Rain"

scenarij i režija: Mil o Man evski

igraju: Katrin Kartildž, Rade Šerbedžija, Gregoar Kolen, Labina Mitevska

Da film Mil a Man evskog ima nedvosmislenu formativnu nameru, nema nikakve sumnje. Da je ta namera nešto što lokalni filmski stvaraoci superiorno preziru, dosta se jasno vidi iz ratne filmske produkcije, na primer iz moralne nedefinisanosti Pavlovi evog "Dezertera" ili iz neobi no ljupkog filma "Mi nismo an eli", iji je jedini problem što nije bio snimljen petnaest do dvadeset godina ranije. Ratni sarajevski dokumentarci Kenovi a i grupe SAGA, ve zbog uslova u kojima su ra eni, spadaju u sasvim drugu kategoriju, i podležu drugim kriterijumima. Mil o Man evski, autsajder po lokalnim merilima i sklon visokom riziku po svetskim -- mislim na iskakanje iz uspešne karijere režisera spotova i reklama -- jedini je do sada uspeo da stvori ubedljivu i moralno besprekornu mešavinu lokalnog i univerzalnog, legendu koja podjednako dobro itaju oni prezasi eni znanjem i umovanjem o bivšoj državi, i oni savršeno neobavešteni. Iz komunikacije su isklju eni, kako i treba, svi aktivni u esnici.

Ako za trenutak zaboravimo svetski uspeh i Zlatnog lava, Mil o Man evski je lako rešio pedesetogodišnji problem jugoslovenske kinematografije: nedostatak dobrog, logi nog i ubedljivog scenarija. To što iste jugoslovenske kinematografije više nema, može se delom itati kao pravedna kazna. I samouverenost "praške škole", sa sve državnim i javnim tetošenjem, izgleda mal ice neobi no pred ovim makedonskim mladuncem koji ode, nau i i uspe ne objašnjavaju i usput svima šta se sve ne može da postigne. Sem što ume da napiše scenario u kojem ništa ne visi i nije gurnuto pod tepih, i dijaloge koji vrcaju -- posebno u londonskoj epizodi -- Man evski ume da primeni brzinu, nešto što u bivšoj domovini nikako ne može da pre e kafanski prag. Tek sa tom brzinom lajtmotivi postaju funkcionalni: iznenadno no no pojavljivanje voljene žene, povra anje kao reakcija na nasilje, pucanje u le a. Samo se sa vrhunskim scenaristi kim rafinmanom mogla sklopiti mehanika pri a koja je, sa manje kontrole i više samozadovoljstva, mogla završiti u pateti noj jednozna nosti i u melodrami. Nijednog jedinog iskliznu a nema u konstrukciji, u kružnom toku legende, ali to je tek savršena podloga za autosubverziju i umnožavanje smisla.

Man evski je bio svestan da, ukoliko ostane na nivou legende, rizikuje ignorantska ili manipulatorska tuma enja o "vekovnoj mržnji", a da istovremeno jedino legendom može da postigne nivo univerzalnosti potreban da se išta razume. Stoga je morao uneti ceo niz inteligentnih, nežnih, cini nih, nostalgij nih (za bivše kompatriote) intervencija, koje osnovnu legendu dekonstruišu i dovode u sumnju svako malo zadovoljstvo jednostavnog rešenja. Tako je, na primer, potpuno jasno da je prethodna generacija (Zekir, Aleksandar, Hana) bila bilingvalna i da su deca išla zajedno u školu; Hanina k er je obanica, i govori

samo albanski. Aleksandrov mla i srodnik je monaški po etnik: on je preuzeo zavet utanja, koji je simboli ka slika cele jedne generacije.

Stereotip o "petstogodišnjem ropstvu" izgovaraju samo ubice/ludaci. Trebalo bi, doduše, biti glumac kao što je Rade Šerbedžija, da bi se iz njegovog pogleda italo kako Hana nekada nije bila zabra ena. Iz ovih se primera vidi koliko Man evski zahteva od svoje publike: ne više nego bilo koji drugi solidni ameri ki režiser nekog trilera u kojem se sve važno za zaplet izgovara u jednoj re enici.

Ako bismo hteli da nekako klasifikujemo simboli ke slike Man evskog, dobili bismo komplikovanu strukturu: uvodne slike nasilja, kao što je mu enje kornja e, zatim plašenje pa ubijanje ma ke, ra anje dvoje jagnjadi u krvi i prljavštini, nagoveštavaju neminovnost tragi kog razrešenja; slike aktuelnog sveta, kao što su džipovi UNPROFOR u makedonskom bespu u, slike iz rata u Bosni, snimci Skoplja, daju paradoksalnu podlogu doga anjima: divlja lica naoružanih, sa pravoslavne i albanske strane, ne ostavljaju nikakvu sumnju, nadu još manje; postoje tri hromatski definisana sveta, sparušeni i žuti pejzaž danju, prostor nasilja, milostivo plava no , vreme dobrote i privi enja i najzad crno-belo sivi, sa pokojom bojom, svet Zapada, u kojem kornja e sre no plivaju u akvarijumu pre nego što zapuca neki ludak - ponekad iz Belfasta, a ponekad i sa Balkana. Sa petstogodišnjim razlozima, dakako, ali ne stalno i svuda, i ne kao princip.

Kona no, tu su i one simboli ke slike koje mogu razumeti samo "doma i" i koje su njima namenjene kao poseban kanal za komuniciranje: stari broj "Nove Makedonije", kutija crvene "drine", pesma "Indeksa". I jedan nehotimi ni znak na tome kanalu, na špici: posveta Abdurahmanu Šalji, glumcu koji je u filmu odigrao starog Albanca Zekira i zatim umro. Informacija za one na izgubljenim vezama, se anje na jedno tako "narodno" lice i uloge tipskih Albanaca iz doba kada je država pazila na to kako se ko "prikazuje": onda je to izgledalo nezgrapno. A da je sve drugo propalo od te države, a ostalo samo to, možda bi, paradoksalno, opstala i ta država. Ili bar ne bi bilo toliko mrtvih. Abdurahman Šalja, time što je poslednju ulogu odigrao u ovome filmu, dodao je svojoj gluma koj karijeri i nesumnjivu humanu misiju.

Socijalne grupe u filmu precizno su podeljene po odnosu prema nasilju: deca, ona što krađu metke i automate i dive se oružju, odaju begunce, mu e kornja u, nagoveštavaju mra nu budu nost zavisno od upuštene generacije; mladi i devojka su u svom otporu nasilju potpuno nemo ni (jagnjad!), jer im nedostaje znanje koje im je neko u odsudnim godinama uskratio; nezadovoljeni, od mladi a do klimakteri ara, uz lude i bednike koje vuku za sobom, dobili su opravdanje da tiranišu sve kojima bi se ina e morali pokoravati; usamljeni i samoubila ki pojedinci srednjih godina, koji ose aju pre svega teret svoje krivice, a imaju znanje, mogu ponuditi samo sebe; starci, i pravoslavni popovi i albanski patrijarhalac, koji znaju pravila i njihovu primenu, gube ugled ve time što ne kontrolišu nasilje; i najzad, žene, koje su sve do jedne protiv muškog nasilja i sveže izmišljenih razloga za progon drugoga, od rafinirane tankouste Engleskinje do pokorne makedonske supruge, do oslobo ene seoske u iteljice, do unaza ene albanske udovice, koja se nekad

slobodno školovala, do njene keri koju je zaostalost prvo, a onda i sve ostalo predodredilo da bude žrtveno jagnje.

Film Mil a Man evskog teška je i depresivna legenda o nepotrebnim smrtima. Prelepi snimci Ohrida (Crkva Sv. Jovan Kaneo kao glavni motiv) i makedonskih planina, sela ubogih i u bedi istih "vekovnih" neprijatelja, deo su opreme legende, kao i stalni motiv kiše koja bi tek trebalo da do e. Kiša smiruje posle suše, pucnjave gromova i ubistava, ona spira krv i umiva mrtve, razdvaja žrtve i nasilnike, bar dok se ovi drugi ne osuše. Kiša je, kao i mir, uvek mogu na. Lepota divljeg legendarnog prostora klju na je za dramaturgiju filma. Pa, ipak, ovek bi poželeo jedan sun ev zalazak i jedan pun mesec manje, što nimalo ne bi škodilo emocijama.

Muzika grupe "Anastasia" je evokativno folklorna i veoma dobra: uostalom, bilo bi neobi no da nije, pod senkom Leb i sol tradicije. Film valjda gledati dva puta, drugi put da bi se uživalo u sjajnoj kameri i montaži, i likovnom senzibilitetu laureata za muzi ki spot. Kada bih smela, rekla bih da je re o duši, ali je danas pominjanje duše stvar ukusa koji je protivan i našim životima i ovakvom filmu. Duša pripada nekoj boljoj budu nosti.

Pateti no, ako ima pravde i pragmati no, ako je Oskara mogao dobiti nežni i dobrodušni Mediteraneo, Mil o Man evski bi zasluživao Oskara; on, doduše, vredi manje od venecijanskog lava, ali bi Man evskom zgodno došao u nastavku karijere, u kojoj, sem zrelih remek-dela iz po etne faze, možemo o ekivati još štošta.

SVETLANA SLAPŠAK,
Vreme Zabave No. 13,
januar 1995.